

"PELLEPYYN" MUISTO MUSTANSALMEN RANNALLA

Mustasalmi, joka mutkittelee Hartaanselältä halki Hieta-saaren — tosiasiaa Hieta-saaren ja Mustasaaren erottaen — Perämereen, on Oulun viehättävimpiä kosteikkoja. Ihanteellinen soutuvaylä, jos se joskus ruopattaisiin! Mutta viehättävä se on nykyiselläänkin, sananmukaisesti luonnontilassa.

Viime kesänä en saanut tilaisuutta soudella Mustansalmen kautta merelle. Aina kun aikaa olisi ollut, oli merivesi liian matalalla, Mustasalmi melkein kuivillaan. Syyskesän iltana pyörähdin kuitenkin pyörineni Vaaskiventien ja Mustansalmen välissä piileksivän vanhan punaisen huvilan nurmipihalle muinaisia muistelemaan. Tämä pieni huvila uinuu omissa rauhassaan muutaman metrin päässä törmästä, hoidettuna ja ilmeisesti käytössä, mutta hiljaisena ja yksinäisenä. Sen yläpuoleisella tontilla on uudenaikainen Tahkokankaan "konserniin" kuuluva rakennus, sen Tatu Vaaskiven tusculumina tunnetun puretun Niskasen huvilan paikalla. Raja-aita on purettu, rakennukset kuuluvat nyt samalle omistajalle.

Huvilaan kuuluu avara lasiveranta, joka on rakennuksen salmen puoleisella sivulla. Sielläpä istuin kesäiltana keran, kauan aikaa sitten, kahvilla huvilan emännän, itsensä konsulinna Lina Wallinin vieraana. Meitä yhdisti yli ikä- ja säätyrajan yhteinen harrastus: Oulun menneisyys. Konsulinna — näin häntä aina akuraatisti puhuttelin ja hän minua maisteriksi, sekä suomeksi että "på svenska" — kuulin hauskan tarinan.

Muistuko mieleen sellainen muinaismuisto kuin "Pelleppy" Toppilansalmen rannalla? Oikea nimi on hienoimasti Bellevue, ranskaa siis, ja varmaan se keskustelussammekin oli Bellevue. Mene tiedä, kyllä konsulinna "Pellepyyn" tunsu.

Oulun keskustassa on kuin ihmeen kaupalla säilynyt vanha sakaratorninen kivirakennus, jonka vanhat oululaiset muistavat Siemssenin talona. Siinä Franzenin talon alapuolella, Öbergin talon

porttia vastapäätä, nyt hyvällä maulla kunnostettu. Sen rakennutti 1879 Lyypekissä syntynyt, mutta oululaistunut kauppias Ferdinand Siemssen, Saksan konsuli Oulussa. Jo 1871 Siemssen oli vuokrannut kaupungilta Toppilasta tontin, jolle oli rakennuttanut huvilan. Tässä huvilassaan, jolle oli annettu romanttinen nimi Bellevue, siitä siis suomenkielisten suussa "Pelleppy", avasi Siemssen juhannusaattona 1880 ravintola Bellevue'n.

Näin kaukana keskustasta! Totta, mutta Merikosken sillat sentään jo palvelivat, ja puksuttivat ne tietenkin avoveden aikaan Salmen paketitkin. Oulusta oli vilkas laivaliikenne niin pohjoiseen kuin eteläänkin, mutta siihen aikaan laivat joutuivat ankkuroimaan Toppilan laituriin. Siemssen oli huomannut, että matkustajat tarvitsivat katon pänsä päälle, niin lähtevät kuin saapuvatkin, jotka joutuivat odottamaan kyytiä kaupunkiin. Säästä riippuen odotusaika saattoi venyä pitkäksikin. Ei ollut edes puhelinta ennen kuin vasta marraskuun 2. päivästä 1882 lähtien, mitä nyt silloinkin...

Siinäpä kävi niin, että kun Oulun ensimmäisen sentraalin ensimmäinen puhelu Nordforssin apteekkitalosta yhdistettiin, se yhdistettiin "Pellepyhyn". Ja sinä siunaamattomana hetkenä puhkesi saman apteekin kellarissa tulipalo,

joka tuhosi sekä sen sentraalin että apteekin ja paljon paljon muuta, korttelikaupalla torille ja Pakettirantaan saakka. Takana päin kuuluvat puhuneen, että se siitä tuli, kun sellainen riettaan vempeli, että ääni lankaa pitkin ja vielä sellaiseen jumalattomaan paikkaan kuin herrojen "Pellepyhyn".

Siemssen kyllä tarkoitti Bellevue'nsa aivan sivistyneeksi paikaksi, vaikka mainostikin Oulun lehdissä jo juhannuksen alla, että avaa ravintolan, jossa on keilirata, tanssipaviljonki, musiikkipaviljonki, biljardi ja katolla balkonki, josta on ihana näköala. Sinä ensimmäisenä juhannusaattona esiintyi kaupungin soitokunta. Mm. Uleåborgs Tidning kertoi tästä aattoillasta 28.6.1880, että tilaisuuteen osallistui satakunta vierasta, herroja ja naisia, joista monet viihtyivät lasien kilinässä vaalean yön aamutunneille saakka.

Omistaja myönsi, että vaikka laitos oli tarpeellinen, se ehkä oli vähän suurellinen, mutta kun kaupunkiin saadaan sotaväki, niin... Ja sehän saatiin jo seuraavan vuoden syystalvesta!

Oulun kaupungin tilaustyönä ilmentyy näihin aikoihin arkkitehti Kaarina Niska l a n kirjoittama Toppilan maankäytön historiaa/Toppilansalmen rakentaminen ja toiminta vuodesta 1724 nykypäivään. Kuivahkosta nimestään huolimatta se on varmasti värikäs yhteen-

veto, ensimmäinen lajissaan, Toppilan niin sataman kuin huviloidenkin rakentamisesta. Toppilansalmi syntyi vuonna 1724, kun marraskuinen tulva mursi patonsa ja Merikosken vedet vyöryivät Tuiran väylän kautta Toppilanojaan.

"Pelleppy" on silloin tällöin esiintynyt kirjallisuudessaakin, romaanissakin ainakin kerran. Sillä on oma lukunsa Oulun Sonnisaaressa syntyneen työmies Mälisen pojan, K. A. Järven romaanissa Harry, 1910. Järvi tekee siitä nimellä Promenad Oulun ruotsinkielisten herrojen pahamaineisen suljetun "lupin", siis vähän samassa hengessä kuin ne juoruämmät, joihin edellä tulipalon yhteydessä viittasin. Järven romaanin kuva kielitaistelun kiihkeintä vaihetta Oulussa, ajankohta on aivan tarkkaankin määriteltävissä: maisteri K. F. Kivekäs (ent. Stenbäck) julkaisi 17.11.1877 sanomalehti Kaiun näytenumeron. Romaania Harry ei tietenkään voi ottaa sananmukaisesti, Järvi on ylen kiihkeä, mutta monelle siinä kuvatulle löytyy kyllä esikuva todellisuudesta.

En nyt kerro huvilan vaiheista sen enempää. Aika aikaa kutakin. Siemssen joutui 1885 konkurssitilaan, "cederade bonis", niin kuin se fiinimästi ilmaistiin. Oulun opporikas kauppaneuvos J. G. Bergbom osti sekä kivitalon että Bellevue'n. Huvilan hän lahjoitti sisarenpojalleen, pormestari J. L. Pentzille. Vuonna 1922 kaupunki osti mm. Bellevue'n, johon majoitti asunnottomia oululaisia köyhiä perheitä. Syyskuun 9:ntenä 1925 "Pelleppy" paloi, mutta keilapaana ja tanssilava säilyivät, niin että nimimerkkikin ehti ne valokuvata. (Ks. Oulun taloja ja tarinoita/Panun pakoita 55 vuotta!)

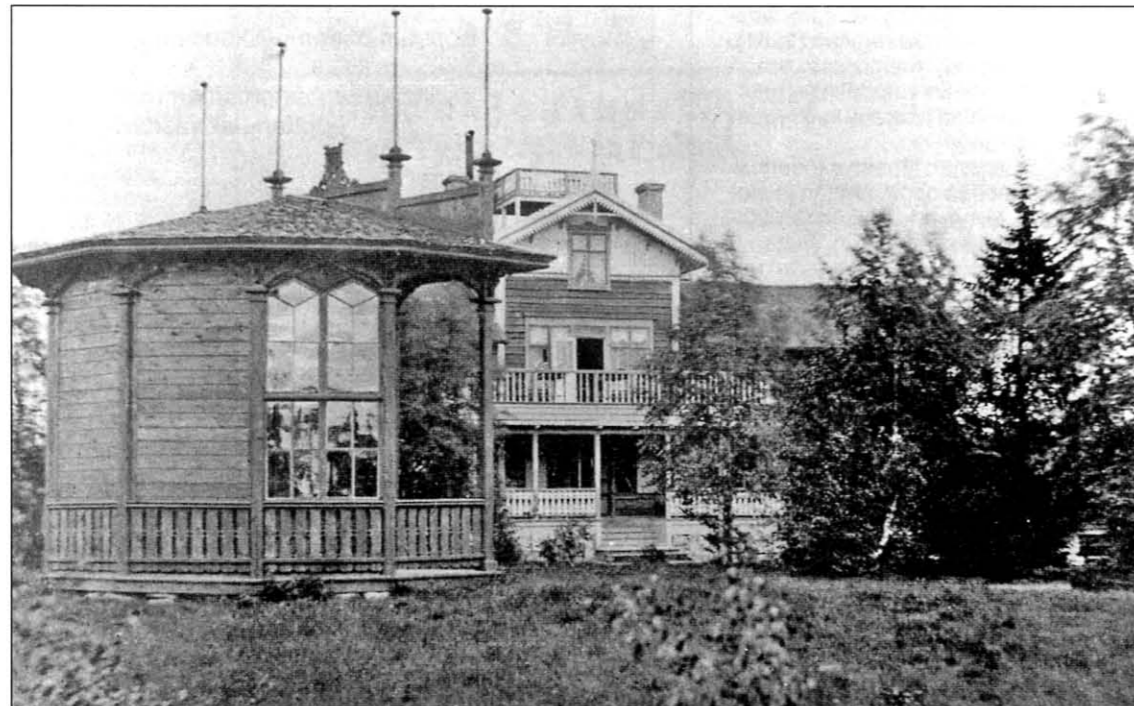
Jotain "Pellepyystä" kuitenkin on säilynyt.

Istuin siis kahvilla konsulinna Wallinin lasiverannalla ja kuuntelin tarinaa, jonka täytyy ajoittua aikaan ennen 1925. Konsulinna, kuuluisan merikapteenin ja rautakauppias H.W. Snellmanin tytär, oli naimisissa toimitusjohtaja ja Saksan konsuli Fredrik Wallinin kanssa, joka oli "Hoo-Ween" seuraaja.

Se veranta, jossa minua kahvitettiin, oli aluksi avoveranta. Konsulinna kertoi kuulleensa, että "Pellepyystä" oli saatavissa juuri sopivat ikkunat tähän heidän verantaansa, olisikohan tosiaan ollut keuhkalla 1922, jolloin huvilaa ehkä on riistuttu. Hän oli puhunut asiasta miehelleen, mutta turhaan. Kun konsuli oli lähtenyt konttoriinsa kaupunkiin, oli konsulinna, vielä nuori ja reipas, lähtenyt piikkansa kanssa soutamaan Mustasalmesta Toppilansalmeen. Naiset olivat kantaneet ikkunakehikot laiturille ja lastanneet ne soutuveneeseensä ja soutaneet takaisin huvilalle, jossa kehikot laseineen oli sitten asennettu ilmeisesti etukäteen mitatuille paikoilleen. Illan tullen oli sitten konsulikin kotiutunut, mutta konsulinnapa ei ollut puhunut mitään, antanut miehen vain nähdä ja todeta. Mutta ei ollut, kuulemma, konsuliakaan sanonut mitään, ollut ölvinä vain.

Ja siellä ne "Pellepyyn" ikkunat, kuuluisuuden viimeinen muisto, ovat tänäkin päivänä. Ne valokuvatakseni minä sinne pyöräilin, kun aurinkokin paistoi meren puolelta.

Panu

Vasemman puoleisessa kuvassa Bellevue kukoituksen päivinä (Pohjois-Pohjanmaan Museon kokoelmat), oikeanpuoleisessa kuvassa konsulinna Wallinin huvila nykyisellään, vasemmalla ne kuuluisat Bellevuen ikkunat.